

ГАЙД

THINK. CREATE. RESPECT IP: 11 ПОРАД ДЛЯ ВИХОВАННЯ ЮНОГО ✕ КРЕАТОРА

гайд для батьків і освітян, які хочуть допомогти дитині
творити з повагою до прав інтелектуальної власності



IP ACADEMY 

Partner of
WIPO Academy

ПЕРЕДМОВА

Сучасні діти зростають у світі, де творити є невід'ємною складовою повсякденності. Вони знімають відео для TikTok, малюють у Procreate, записують треки у GarageBand, створюють фанарти й вигадують власні бренди ще до того, як навчаться писати есе. Але разом із безмежними можливостями приходить і виклик – розуміння того, що кожен малюнок, пісня чи відео має автора, а отже – належить комусь і охороняється законом.

Сьогодні, коли штучний інтелект генерує картинки за секунди, а контент поширюється миттєво, особливо важливо навчити дітей творити з повагою – розуміти, де проходить межа між натхненням і копіюванням, що означає «не вкрати у творця», і чому використання чужого без дозволу – це не лише порушення правил, а й прояв недоброчесності.

Цей порадник створено для батьків та освітян, які хочуть не просто заохотити дитину до творчості, а й навчити її відповідально творити, поважаючи права інших і водночас розуміючи, як захистити власні творіння. Ми розповімо, як пояснити дитині простими словами складні речі: що таке авторство, чому важливо вказувати джерела, як відрізнити оригінальне від скопійованого, як безпечно публікувати свій контент і що робити, якщо хтось використовує твір без дозволу.

Мета порадника – показати, що повага до прав інтелектуальної власності – це не лише юридичне правило, а перш за все – цінність, що формує культуру доброчесного творіння, чесного ставлення до праці інших і впевненість у власній унікальності.

Видання може бути цікаве батькам дітей і підлітків, які займаються творчістю – малюють, грають у театрі, пишуть музику, ведуть блоги чи знімають короткі відео; освітянам, менторам і керівникам гуртків, які щодня працюють з юними творцями і звичайно кожному, хто прагне навчити дітей мислити, створювати та поважати – себе, інших і їхні ідеї.

Думай натхненно. Твори усвідомлено. Поважай інтелектуальну власність.

Скануй QR-код та переходь на Facebook сторінку IP Academy



Порада № 1: Створіть середовище, де цінують права творців

Дитина з гордістю показує батькам свій малюнок, який вона створила для конкурсу. За хвилину пошуку в Google вона раптом знаходить чужу картинку, дуже схожу на її роботу – і засмучується: «А раптом подумують, що я перемалював?»

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Підтримати: пояснити, що схожість буває випадковою, але авторські права захищають саме форму втілення оригінального твору.
- ✓ Розповісти, що в сім'ї цінують чесність і творчість, а не чужу славу.
- ✓ Запропонувати створити міні-галерею художніх робіт дитини вдома як знак поваги до її авторства або цифровий каталог творів.

Інакше:

- ✗ Дитина може вирішити, що «оригінальність не важлива» й почне копіювати.
- ✗ Втрачається віра у власні можливості – а це найбільший удар по креативності.
- ✗ У підлітковому віці це може перерости у звичку порушувати чужі права.

Правило:

Перед тим як творити – подумай, що зробить твій стиль унікальним а творіння – відмінними від усіх інших.

Порада № 2: Пояснюйте поняття «автор» і «право інтелектуальної власності»

Дитина знімає TikTok. Вона годинами придумує рухи, світло, ракурс. Щоб відео «зайшло», бере улюблену пісню з YouTube. На наступний день ролик набирає перші лайки – і раптом TikTok вимикає звук. Дитина розчарована: «Я ж нічого поганого не зробила!» Саме цей момент ідеальний для пояснення: пісня – не просто фон, це чийсь творіння і чиясь праця, яку не можна використовувати без дозволу.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Показати, як знаходити легальні треки у TikTok Music Library або на платформах з ліцензіями (Free Music Archive, Epidemic Sound тощо).
- ✓ Пояснити, що авторські права виникають автоматично з моменту створення – і захищають творця.
- ✓ Розповісти, чому важливо поважати авторів так само, як ми хочемо, щоб поважали творчість дитини.

Інакше:

- ✗ У соціальній мережі можуть заблокувати звук відео або навіть весь відеоролик через порушення авторських прав.
- ✗ Якщо дитина монетизує контент може настати цивільно-правова відповідальність та вимога сплатити компенсацію.
- ✗ Серія порушень може спричинити втрату акаунта – і всіх зусиль, вкладених у нього.

Правило:

Перевіряти умови використання музики у правилах TikTok, Instagram Reels, YouTube Shorts тощо.

Порада № 3: Вчіть питати дозвіл і вказувати авторство

Дитина робить афішу для шкільної вистави й знаходить у Pinterest красивий малюнок. «Він ідеально пасує!» – думає вона, вставляє в макет і з гордістю показує батькам. А потім з'являється коментар від автора: «Прошу не використовувати мою роботу без дозволу». Дитина знічується: «Я не хотіла... просто мені дуже сподобалось». Це – момент, коли батьки можуть пояснити, що за кожним малюнком стоїть людина-творець, і що повага до творця така ж важлива, як власне натхнення.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Спокійно пояснити, що за кожним малюнком стоїть реальна людина, і їй важливо, щоб її роботу не використовували без дозволу.
- ✓ Разом знайти автора, написати коротке ввічливе запитання й отримати дозвіл (або обрати контент з відкритими ліцензіями).
- ✓ Показати, як правильно підписувати роботу: «Ілюстрація автора: @нік (з дозволу автора)».
- ✓ Пояснити, що це не формальність, а право автора на визнання, яке і самій дитині було б приємно отримати.

Інакше:

- ✗ Автор може надіслати скаргу – афішу доведеться видалити або повністю переробити.
- ✗ Шкільний спектакль можуть не допустити до участі у заході через порушення прав.
- ✗ Дитина може пережити неприємний досвід публічного зауваження, що вдарить по самооцінці.

Правило:

Отримуй дозвіл і вказуй автора – так ти покажеш повагу до творця і до себе як майбутнього автора.

Порада № 4: Розрізняйте натхнення і плагіат

Дитина отримує завдання створити власний, авторський монолог для театрального гуртка. Захоплена улюбленою сценою з фільму, вона обирає її і відтворює слово в слово – з тими ж інтонаціями та паузами. На репетиції, щойно вона починає, однокласник кидає фразу: «Це ж просто сцена з фільму». Керівник зупиняє виступ: «Ти вигадав цей монолог?» Дитина ніяковіє: вона щиро думала, що «так можна», бо просто захоплювалася героєм.

Але в одну мить її натхнення перетворилося на неприємне звинувачення. Вона розгублена й пригнічена – адже хотіла вразити всіх своїм виступом.

Саме зараз батьки можуть пояснити різницю між творчістю і плагіатом, натхненням та привласненням чужих творінь – і повернути дитині віру у суперсилу власних творчих можливостей.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Пояснити різницю між творчістю і плагіатом. Натхнення – коли ти відчуваєш емоцію, тему, атмосферу твору, але створюєш своє творіння, інше ніж те, яким надихнувся. Плагіат – коли копіюєш текст, структуру твору та видаєш твір за власний.
- ✓ Запропонувати творче переосмислення ідеї твору. Наприклад, змінити характер головного героя та додати інших персонажів, переписати монолог під сучасні реалії, додати власні фрази, нові сюжетні лінії, змінити місце подій та додати неочікувану розв'язку сюжету. Це допомагає зрозуміти: креатор – той, хто трансформує, а не повторює.
- ✓ Розповісти, чому це важливо, що у творчих колах цінується самобутність, а не копія.

Інакше:

- ✗ Виступ можуть зняти з програми та дискваліфікувати за плагіат.
- ✗ Організатори можуть отримати претензії від правовласників.
- ✗ Дитина втратить віру у суперсилу власної творчості.
- ✗ Така поведінка може призвести до негативних наслідків – суспільного засудження та притягнення до юридичної відповідальності.

Правило:

У творчості дозволено надихатися, але не копіювати. Створюй власні творіння – неповторні та оригінальні.

Порада № 5: Будьте прикладом дотримання прав

Батьки ввечері дивляться фільм на піратському сайті. Дитина бачить це й робить очевидний для себе висновок: «Так можна і так правильно». Наступного дня вона радить цей сайт друзям у школі – і отримує зауваження від учителя. Дитина щиро дивується: «Але ж ми так дивимось удома...». У цей момент стає зрозуміло: діти копіюють не слова, а поведінку дорослих.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Сказати чесно: «Ми теж інколи помиляємося. Піратські сайти шкодять творцям. Давай знайдемо легальний спосіб».
- ✓ Разом обрати легальну платформу Netflix, Megogo, Spotify тощо. Зробити це сімейною традицією: «чесний перегляд – чесна підтримка творців».
- ✓ Пояснити дитині, що створення фільму потребує великих грошей, бо це результат творчої роботи великої команди і перегляд з легальних платформ дозволяє підтримати творців.

Інакше:

- ✗ Дитина сприйме піратство як «норму».
- ✗ У підлітковому віці може свідомо завантажувати піратські програми, музику, фільми та отримати блокування акаунтів або інші правові наслідки.
- ✗ Знецінить творчість інших: «Якщо все безкоштовно – навіщо хтось має старатися?»

Правило:

Користуйтеся лише легальним контентом і пояснюйте дитині, чому це важливо. Повага до чужої творчої праці починається з щоденних рішень у родині.



Як приємний бонус: В Україні є чимало легальних онлайн-сервісів для перегляду фільмів, серіалів і прослуховування музики: Megogo, Sweet.tv, OLL.TV, Netflix, Apple TV+, Google TV, YouTube Premium, Spotify, SoundCloud, Kyivstar TV тощо. Багато з них мають безкоштовні пробні періоди або відкриті добірки українського контенту.

Порада № 6: Вчіть розрізняти оригінальний бренд і підробку

Дитина давно мріє про оригінальний набір LEGO, але натрапляє на «дуже схожий» конструктор у 4 рази дешевший. «Дивись, мамо, те саме, тільки дешевше!» Після покупки приходить підробка: деталі не стикуються, фігурки ламаються, а інструкція повна помилок. Дитина засмучено каже: «Я не можу це зібрати... Чому вони таке продають?»

Це і є та сама ситуація, в якій батьки можуть пояснити різницю між оригіналом і контрафактом, цінність бренду та повагу до прав творців.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Пояснити, що LEGO® – це зареєстрована торговельна марка, а копіювати її заборонено.
- ✓ Показати різницю між офіційним маркуванням (LEGO®, TM, ®) та підробкою.
- ✓ Разом перевірити продавця: чи є він у списку офіційних партнерів бренду.
- ✓ Пояснити, що купуючи оригінал, дитина отримує якість, безпеку й повагу до творців, які цей продукт розробили.

Інакше:

- ✗ У дитини формується установка: «підробки – це нормально».
- ✗ Вона може несвідомо підтримувати незаконний бізнес, що порушує права інтелектуальної власності.
- ✗ Використання чужої ТМ без згоди – це порушення прав і може мати юридичні наслідки.

Правило:

Перед покупкою конструктора або будь-якої брендованої речі – перевірити продавця, офіційне маркування та відгуки. Якщо ціна «надто гарна, щоб бути правдою», це майже завжди контрафакт.

Порада № 7: Вчіть захищати власні творіння

Дитина створила оригінального персонажа для власного коміксу – продумала історію, зовнішність, навіть особливі фрази. З гордістю виклала малюнок в Instagram... без підпису. Через кілька днів дитина бачить свого персонажа на чужому акаунті – інша людина видала його за свій і отримала купу лайків. Дитина розгублена і ображена: «Це ж я придумала... Чому хтось забрав?»

Це – той самий момент, щоб пояснити: творіння треба захищати, і це – про повагу як до себе, так і до своєї ідентичності як автора.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Разом підписати творіння: нік, дата, ©, зокрема з використанням прихованого цифрового водяного знаку.
- ✓ Пояснити, що авторське право «вмикається» автоматично, але підпис – доказ, який складно заперечити.
- ✓ Показати, як зберігати оригінали: хмара, email, папка «мої твори».
- ✓ Пояснити, що твори, в яких зазначені автори, легше монетизувати й демонструвати без страху, що їх вкрадуть.

Інакше:

- ✗ Хтось може забрати персонажа і зареєструвати його першим.
- ✗ Дитина почуватиметься знеціненою та безсилою.
- ✗ Довести авторство без доказів буде дуже складно – інколи неможливо.
- ✗ У гіршому випадку дитина втратить можливість довести право на власне творіння, що може надовго відбити бажання творити.

Правило:

Створюєш та публікуєш – відразу зазначай автора та зберігай докази створення. Авторство – це суперсила, але її треба захищати.

Порада № 8: Формуйте культуру спільного авторства

Троє друзів з кіношколи створили короткометражний фільм. Один з них – тижнями писав сценарій, другий – знімав на кіноплівку, третій – монтував ночами, доводячи фільм до досконалості. Це був їхній спільний проєкт, у який кожен вклав частинку себе. Але фільм на YouTube викладає лише один із них – і підписується як «Автор фільму». Усі лайки, коментарі та похвала летять тільки йому. Інші двоє відчують, що їхню творчу працю просто знецінили. У цей момент діти гостро усвідомлюють: спільна творчість = спільні права та спільне визнання.

Саме тут батьки можуть навчити, що означає чесне співавторство.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Навчити домовлятися: хто автор сценарію, хто оператор, хто режисер.
- ✓ Допомогти зафіксувати співавторство (у спільному чаті чи нотатках, а надалі – в договорі між творцями).
- ✓ Пояснити, що спільна творча праця = спільне авторство та спільні права.

Інакше:

- ✗ Діти можуть серйозно посваритися і втратити віру в командну роботу.
- ✗ Батьки дітей, які не зазначені як автори, можуть вимагати видалення відео або надіслати скаргу на порушення авторських прав.
- ✗ У житті такі ситуації часто закінчуються судами між співавторами, розірваними проєктами та зіпсованою репутацією.

Правило: У описі публікації, у титрах вказувати всіх учасників команди.

Порада № 9: Поясніть зв'язок між творчістю і доходом

Дитина малює у Procreate власних персонажів – тижнями шліфує стиль, експериментує з кольорами, створює повноцінний сет зі стікерів. Вона пишається результатом і вирішує викласти свої стікери у Telegram або продавати їх на Etsy/Boosty. Але щоб «додати популярності», дитина вставляє у свій сет кілька стікерів з відомими героями з аніме/Marvel/Disney, які вона перемалювала «майже один в один».

Після публікації раптом отримує повідомлення: «Ваш сет приховано через порушення прав інтелектуальної власності». Дитина засмучена: «Але ж я тільки хотіла, щоб було більше лайків і покупців... Чому так?»

Це і є момент, коли можна пояснити, як гроші пов'язані з правами автора.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Пояснити, що навіть перемальовані герої залишаються власністю їхніх творців. Якщо дитина додає їх у інші продукти, які продає – це використання чужої інтелектуальної власності з метою отримання доходу.
- ✓ Показати, що заробляти можна лише на власних оригінальних персонажах, або на тих, на які існує ліцензія (дозвіл на таке використання).
- ✓ Запропонувати створити магазин лише з власними героями, або навіть придумати історію чи всесвіт.
- ✓ Підкреслити важливість: «Ти можеш заробляти на творчості. Але лише тоді, коли це справді твоє».

Інакше:

- ✗ Платформа може заблокувати магазин чи акаунт.
- ✗ Покупці можуть вимагати повернення коштів.
- ✗ Правовласники можуть подати скаргу чи вимагати компенсацію.
- ✗ Дитина отримає негативний досвід та втратить віру у суперсилу власної творчості.

Правило:

Якщо контент продається – він має бути повністю оригінальним або ліцензованим. Монетизація = відповідальність перед авторами, чиї права не можна порушувати.

Порада № 10: Бережіть творчість: не дозволяйте віддавати права

Дитина тижнями працювала над власною п'єсою: вклала емоції, придумувала персонажів, переписувала сцени ночами. Це її перша велика робота, якою вона гордо хоче поділитися. Вона знаходить міжнародний театральний фестиваль і в захваті просить допомогти заповнити заявку. Під час подачі ви відкриваєте правила – і дрібним шрифтом читаєте фразу: «Усі права інтелектуальної власності на подані матеріали відчужуються на користь організатора».

Дитина вже мріє побачити свою п'єсу на сцені... але не усвідомлює, що в разі згоди вона втратить права на власний твір назавжди. У цей момент саме дорослий має пояснити умови та правила публічних договорів.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Разом відкрити правила конкурсу й спокійно пояснити, що означають різні формулювання щодо передачі прав.
- ✓ Розповісти, що «передача всіх майнових прав» = віддати майнові права на цей твір назавжди, на умовах, визначених договором.
- ✓ Допомогти зважити користь і ризики: можливо, краще знайти конкурс, який поважає авторів, а не забирає права на їхні твори.
- ✓ Підкреслити: «Твій твір – цінний. Ми не дозволимо, щоб його забрали».

Інакше:

- ✗ Дитина може втратити право на власний сценарій.
- ✗ Організатор отримає право ставити виставу без виплат автору.
- ✗ Відновити свої права буде складно.

Правило:

Завжди читати текст, надрукований дрібним шрифтом. Саме там ховаються умови передачі прав, які можуть назавжди забрати у дитини майнові права на її творіння.

Порада № 11: *Хваліть дитину за повагу до чужих прав, а не за лайки*

Дитина тиждень працювала над своїм відео: сама придумала сценарій, намалювала кадри, записала звук, чесно використала лише легальні матеріали і всіх авторів вказала. Вона натискає «Опублікувати» – і з нетерпінням перевіряє перегляди. Через день – лише 27 переглядів. У стрічці – відео однокласника, який опублікував популярний мем і набрав набагато більше лайків. Дитина стиха запитує: «А може, не треба було стільки старатися? Можна було просто скопіювати...».

У цей момент їй найбільше потрібне ваше визнання, а не алгоритми.

Що можуть зробити батьки:

- ✓ Підкреслити: цінність – не у вірусному поширенні відео, а у чесному творінні і власних ідеях.
- ✓ Показати приклади авторів, які починали з малого, але досягли успіху завдяки оригінальності та повазі до чужих прав.
- ✓ Пояснити: кожен справжній творець колись був на етапі «27 переглядів».
- ✓ Підтримати дитину словами, які вона запам'ятає на роки: «Мені подобається, що ти твориш чесно. Це твоя сила».

Інакше:

- ✗ Дитина може спокуситися на «швидку славу» через копіювання чужого.
- ✗ Це легко призводить до блокування або відповідальності, а головне – до втрати власного голосу як автора, який тільки починає формуватися.

Правило:

Не женіться за кількістю лайків – алгоритми соцмереж обирають той контент, який оригінальний, унікальний і створений з повагою до прав інших.

ПІСЛЯМОВА

Творчість дитини – це не просто малюнок у зошиті, відео для TikTok чи перша п'єса. Це її спосіб пізнавати світ, говорити про себе, мріяти і шукати своє місце серед інших. І кожен дорослий, який опиняється поруч у цей момент становлення творчої особистості, стає не лише свідком, а й співтворцем її майбутнього шляху.

Повага до прав інтелектуальної власності – це не про складні юридичні терміни. Це про чесність. Про те, що талант зростає там, де дитині дозволено бути собою, бачити в собі автора, творця, власника унікальних ідей. Це про виховання покоління, яке не лише споживає контент, а й відповідально його створює.

У цьому poradniku ми зібрали інструменти, приклади й правила, які допоможуть вам підтримувати дитину у процесі творчості – не оцінюючи, а супроводжуючи; не тиснучи, а надихаючи; не нав'язуючи, а пояснюючи.

Адже коли дитина розуміє, що її творчість має цінність, вона вчиться поважати і чужі творіння. А це важливий крок до формування культури доброчесності, яка починається в родині та масштабується у суспільних відносинах.

Пам'ятайте: діти вбирають не лише наші слова, а й наші вчинки. Якщо ми показуємо, що повага до автора – така ж норма, як повага до людини, вони нестимуть ці цінності у світ дорослішання, навчання, професії й стосунків.

Нехай цей poradник стане для вас дороговказом – м'яким, але впевненим. Нехай ваші діти творять сміливо, мислять вільно, поважають глибоко. І нехай кожна їхня ідея знаходить підтримку, захист та можливість реалізуватися.

«Думай натхненно! Твори усвідомлено! Поважай інтелектуальну власність!» – це не просто гасло, це формула, з якої починається культура нового покоління креаторів.

Кулініч О. Think. Create. Respect IP: 11 порад для виховання юного креатора / Літ.редактор Коваль Д., худ.оформлення Андрієнко О., Шистя П. К.: УКРНОІВІ, 2025. 16 с.